

OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGI GLOBAL XAVFSIZLIKKA TAHDID SIFATIDA: RESURLAR TANQISLIGI, GEOSIYOSIY RAQOBAT VA XALQARO BARQARORLIK.

Abdusaitova Jasmina Erkinjon qizi

Alfraganus Univercity nodavlat ta'lim muassasasining
xalqaro munosabatlar yo'nalishi 3- bosqich talabasi.

Ilmiy rahbar: **Turdiyev Madiyor Mamanazarovich.**

ANNOTATSIYA: *Mazkur maqolada oziq-ovqat xavfsizligining zamonaviy xalqaro xavfsizlik tizimidagi o'rni, oziq-ovqat taqchilligining asosiy sabablari va uning siyosiy hamda ijtimoiy barqarorlikka ta'siri tahlil qilinadi. Oziq-ovqat xavfsizligi faqat yetarli miqdorda oziq-ovqat ishlab chiqarish bilan cheklanmasdan, aholining oziq-ovqat mahsulotlariga jismoniy va iqtisodiy jihatdan ega bo'lishi, ularning sifati va ta'minotning barqarorligini ham anglatadi [1]. So'nggi yillarda qurolli mojarolar, iqtisodiy inqirozlar, narxlarning oshishi, iqlimiy hodisalar, o'g'itlar ta'minotidagi uzilishlar va xalqaro savdodagi cheklovlar oziq-ovqat xavfsizligiga bosimni kuchaytirmoqda. 2025-yilgi xalqaro ma'lumotlarga ko'ra, 2024-yilda dunyoda taxminan 673 million kishi ochlikni boshdan kechirgan [2]. Maqolada oziq-ovqat xavfsizligi va xalqaro xavfsizlik o'rtasidagi bog'liqlik, geosiyosiy raqobatning oziq-ovqat bozorlariga ta'siri hamda xalqaro hamkorlikni kuchaytirish zarurati yoritiladi.*

KALIT SO'ZLAR: *oziq-ovqat xavfsizligi, global xavfsizlik, ochlik, oziq-ovqat taqchilligi, geosiyosiy raqobat, xalqaro savdo, qishloq xo'jaligi, oziq-ovqat narxlari, xalqaro barqarorlik.*

ABSTRACT: *This article examines the role of food security in the contemporary international security system and analyzes the main factors that contribute to food insecurity. Food security includes not only the availability of sufficient food, but also physical and economic access, proper utilization and stability of food supplies [1]. Armed conflicts, economic shocks, food price inflation, extreme weather events, fertilizer supply disruptions and trade restrictions have increased pressure on global food systems. According to international data, around 673 million people experienced hunger in 2024 [2]. The article analyzes the relationship between food insecurity and international stability, the geopolitical importance of food trade, and possible measures for strengthening international cooperation.*

KEYWORDS: *food security, global security, hunger, food insecurity, geopolitical competition, international trade, agriculture, food prices, international stability.*

АННОТАЦИЯ: *В статье рассматривается значение продовольственной безопасности в современной системе международной безопасности, а также анализируются основные причины продовольственной нестабильности. Продовольственная безопасность включает наличие достаточного количества продуктов питания, физическую и экономическую доступность, их полноценное использование и стабильность снабжения [1]. Вооруженные конфликты, экономические кризисы, рост цен, экстремальные погодные явления, перебои с поставками удобрений и торговые ограничения оказывают значительное влияние на глобальные продовольственные системы. По международным данным, в 2024 году около 673 миллионов человек столкнулись с*

голодом [2]. В статье также рассматривается влияние продовольственной нестабильности на международную стабильность и необходимость укрепления международного сотрудничества.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *продовольственная безопасность, глобальная безопасность, голод, продовольственная нестабильность, геополитическая конкуренция, международная торговля, сельское хозяйство, цены на продовольствие.*

1. KIRISH:

Bugungi xalqaro munosabatlarda xavfsizlik tushunchasi faqat harbiy xavflar bilan cheklanib qolmayapti. Davlatlarning siyosiy barqarorligi va milliy manfaatlariga ta'sir ko'rsatadigan iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik va gumanitar omillar ham xavfsizlik masalalarining muhim qismiga aylanmoqda. Shu nuqtayi nazardan oziq-ovqat xavfsizligi global xavfsizlikning muhim yo'nalishlaridan biridir. Chunki aholining zarur oziq-ovqat bilan ta'minlanmasligi nafaqat insonlarning turmush darajasiga, balki davlatlarning ichki barqarorligi va xalqaro munosabatlariga ham ta'sir qilishi mumkin. Oziq-ovqat xavfsizligi tushunchasi odatda aholining yetarli, xavfsiz va to'yimli oziq-ovqatga doimiy ravishda jismoniy va iqtisodiy jihatdan ega bo'lishini anglatadi. Uning asosiy tarkibiy qismlari oziq-ovqatning mavjudligi, unga erishish imkoniyati, to'g'ri foydalanish va ta'minotning barqarorligidan iborat [1]. Demak, mamlakatda oziq-ovqat yetarli ishlab chiqarilayotgan bo'lsa ham, aholining katta qismi uni sotib olish imkoniyatiga ega bo'lmasa, to'liq oziq-ovqat xavfsizligi haqida gapirish qiyin. Oziq-ovqat masalasining global xavfsizlik bilan bog'liqligi bugungi statistik

ko'rsatkichlarda ham ko'rinadi. 2024-yilda dunyo aholisining taxminan 8,2 foizi, ya'ni 673 million kishi ochlik holatida yashagan. Shu bilan birga, qariyb 2,3 milliard kishi o'rtacha yoki og'ir darajadagi oziq-ovqat xavfsizligi muammosiga duch kelgan [2]. Bu raqamlar oziq-ovqat muammosi ayrim davlatlarga tegishli masala emasligini ko'rsatadi. Oziq-ovqat xavfsizligi bo'yicha tadqiqotlarda uni o'lchashning o'zi ham murakkab masala ekani ta'kidlanadi. Chunki ochlik, oziq-ovqatga ega bo'la olmaslik, to'yib ovqatlanmaslik va sog'lom ovqatlanish imkoniyatining cheklanishi bir-biridan farq qiluvchi holatlardir [3]. Shu sababli global oziq-ovqat xavfsizligini baholashda faqat ishlab chiqarish hajmini emas, balki aholining daromadi, narxlar, savdo va ijtimoiy sharoitlarni ham hisobga olish zarur.

2. MATERIALLAR VA METODLAR:

Tadqiqotda oziq-ovqat xavfsizligining global holatini baholash uchun xalqaro tashkilotlarning so'nggi hisobotlari, statistik ma'lumotlari va ilmiy tadqiqotlardan foydalanildi. Xususan, BMTning Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti, Jahon oziq-ovqat dasturi, Jahon banki, Jahon savdo tashkiloti va UN Trade and Development materiallari tahlil qilindi [4; 5;].

Maqolada tizimli tahlil, qiyosiy tahlil va sabab-oqibat aloqalarini aniqlash usullaridan foydalanildi. Oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar sifatida qurolli mojarolar, iqtisodiy va narx shoklari, iqlimiy hodisalar, xalqaro savdo hamda qishloq xo'jaligi uchun zarur resurslar ta'minoti ko'rib chiqildi. Oziq-ovqat xavfsizligi va qurolli mojarolar o'rtasidagi aloqani o'rganishda xalqaro ilmiy tadqiqotlarning xulosalariga ham tayanildi [6]. Tadqiqotning metodologik asosini oziq-ovqat xavfsizligini faqat ishlab chiqarish masalasi emas, balki xalqaro

iqtisodiy va siyosiy barqarorlik bilan bog'liq kompleks xavfsizlik masalasi sifatida ko'rib chiqish tashkil etadi.

3. NATIJALAR:

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy oziq-ovqat xavfsizligiga eng katta bosim bir vaqtning o'zida bir nechta omillarning ta'siri natijasida yuzaga kelmoqda. 2026-yilgi Global Food Crises hisobotida 2025-yilda oziq-ovqat inqirozlari davom etgani, ayrim hududlarda esa ocharchilik darajasidagi holatlar qayd etilgani ko'rsatilgan. Hisobotda qurolli mojarolar, iqtisodiy muammolar va boshqa beqarorlik omillari oziq-ovqat xavfsizligining asosiy sabablaridan ekani qayd etiladi [7]. Qurolli mojarolar oziq-ovqat xavfsizligiga bevosita va bilvosita ta'sir qiladi. Urushlar qishloq xo'jaligi yerlaridan foydalanishni cheklaydi, ekin maydonlari va infratuzilmani zararlaydi, transport yo'llarini buzadi hamda aholini o'z yashash joylarini tark etishga majbur qiladi. Ilmiy tadqiqotlar ham oziq-ovqat xavfsizligi va qurolli mojarolar o'rtasida ikki tomonlama bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi: mojarolar oziq-ovqat tanqisligini kuchaytirsa, oziq-ovqat yetishmovchiligi ham ijtimoiy keskinlik va mojarolar xavfini oshirishi mumkin [8]. Ayrim mamlakatlar bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda qurolli to'qnashuvlar milliy oziq-ovqat ta'minotining kamayishi bilan bog'liqligi aniqlangan [9]. Iqtisodiy omillar ham oziq-ovqat xavfsizligida muhim o'rin tutadi. Oziq-ovqat narxlarining oshishi birinchi navbatda kam daromadli aholi qatlamlariga ta'sir qiladi. FAO va boshqa xalqaro tashkilotlarning 2025-yilgi hisobotida oziq-ovqat narxlaridagi yuqori inflyatsiya aholining xarid qobiliyatini pasaytirayotgani va sog'lom ovqatlanishga bo'lgan imkoniyatni cheklayotgani qayd etilgan [2]. Bu holat oziq-ovqat mahsulotlari mavjud bo'lsa ham, aholining bir qismi

ulardan iqtisodiy jihatdan foydalana olmasligiga olib keladi. 2026-yilgi Jahon banki ma'lumotlari ham global oziq-ovqat bozorlarida narx bosimi saqlanib qolayotganini ko'rsatadi. 2026-yil iyunidan sentyabrigacha don mahsulotlari narxi 18 foizga, makkajo'xori 26 foizga va bug'doy 22 foizga oshgan. Bunda ishlab chiqarish sharoitlarining murakkablashuvi va o'g'it narxlarining yuqoriligi muhim omillardan biri sifatida ko'rsatilgan [6]. Bu holat oziq-ovqat xavfsizligi va iqtisodiy xavfsizlik o'rtasidagi bog'liqlikni yanada kuchaytiradi. Oziq-ovqat ishlab chiqarishida o'g'itlar va energiya resurslarining ahamiyati ham katta. 2026-yilda UNCTAD ma'lumotlarida energetika, o'g'it va transport bozorlaridagi uzilishlar oziq-ovqat ishlab chiqarish xarajatlarini oshirishi mumkinligi qayd etilgan [7]. O'g'itlarning narxi oshishi fermerlarning ishlab chiqarish hajmini kamaytirishi yoki ekin tarkibini o'zgartirishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun oziq-ovqat xavfsizligi masalasini qishloq xo'jaligidan ajratib ko'rish mumkin emas. Iqlim omili ham oziq-ovqat tizimlariga jiddiy bosim o'tkazmoqda. IPCC ma'lumotlariga ko'ra, iqlim o'zgarishi oziq-ovqat xavfsizligining mavjudlik, foydalanish, undan foydalanish imkoniyati va barqarorlik kabi barcha asosiy yo'nalishlariga ta'sir qiladi. Issiq harorat, qurg'oqchilik va boshqa ekstremal hodisalar hosildorlikni pasaytirishi mumkin [10]. Bu jarayon ayniqsa qishloq xo'jaligiga kuchli bog'liq bo'lgan davlatlar uchun xavflidir. Xalqaro savdo esa oziq-ovqat xavfsizligining yana bir muhim omilidir. Jahon savdo tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, xalqaro savdo oziq-ovqat mavjudligini oshirish, tanqis hududlarga mahsulot yetkazish va narxlar barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi [11]. Shu bilan birga, eksport cheklovlari, transport muammolari va savdo zanjirlarining uzilishi importga qaram davlatlar uchun jiddiy xavf tug'dirishi mumkin.

2026-yilgi UNCTAD tahlilida ham rivojlanayotgan mamlakatlarning bir qismi asosiy oziq-ovqat ehtiyojlarini import orqali qondirishi sababli global savdodagi uzilishlarga nisbatan zaifligi qayd etilgan [5].

4. MUHOKAMA:

Olingan natijalar oziq-ovqat xavfsizligini an'anaviy iqtisodiy masaladan kengroq, global xavfsizlikning tarkibiy qismi sifatida ko'rib chiqish zarurligini ko'rsatadi. Oziq-ovqat taqchilligi bevosita qurolli mojaro keltirib chiqaradi, degan xulosaga kelish to'g'ri bo'lmaydi. Biroq oziq-ovqat narxlarining keskin oshishi, daromadlarning pasayishi va asosiy mahsulotlarga kirish imkoniyatining cheklanishi mavjud ijtimoiy muammolarni kuchaytirishi mumkin. Ayniqsa davlat institutlari zaif bo'lgan mamlakatlarda bu holat siyosiy beqarorlik uchun qo'shimcha sharoit yaratadi. Oziq-ovqat xavfsizligining geosiyosiy jihati ham tobora muhimlashmoqda. Bugungi global oziq-ovqat tizimi mamlakatlarning bir-biriga iqtisodiy bog'liqligini kuchaytirgan. Bir mamlakatdagi ishlab chiqarish yoki eksportdagi uzilish boshqa hududlardagi narxlar va ta'minotga ta'sir qilishi mumkin. Shu sababli oziq-ovqat, o'g'it, energiya va transport tizimlaridagi xavfsizlik masalalari bir-biri bilan chambarchas bog'langan [7]. Bu sharoitda davlatlarning faqat ichki ishlab chiqarishni oshirishga qaratilgan siyosati yetarli bo'lmasligi mumkin. Ichki ishlab chiqarish muhim bo'lsa-da, zamonaviy oziq-ovqat xavfsizligi uchun import manbalarini diversifikatsiya qilish, strategik zaxiralarni shakllantirish, logistika tizimini rivojlantirish va xalqaro savdo aloqalarini barqaror saqlash ham zarur. FAOning qishloq xo'jaligi bozorlari bo'yicha tadqiqotlari ham oziq-ovqat savdosi turli hududlardagi talab va taklifni bog'lash orqali oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashi mumkinligini ko'rsatadi. Xalqaro hamkorlikning yana bir muhim

yoʻnalishi oziq-ovqat inqirozlarini oldindan aniqlashdir. Ocharchilik yuzaga kelgandan keyin yordam koʻrsatishdan koʻra, narxlar, hosildorlik, ob-havo, savdo oqimlari va aholining xarid qobiliyatidagi oʻzgarishlarni oldindan kuzatib borish samaraliroq hisoblanadi. Shu sababli davlatlar va xalqaro tashkilotlar oʻrtasida maʼlumot almashish, erta ogohlantirish tizimlari va umumiy monitoring mexanizmlarini kuchaytirish zarur. Oziq-ovqat xavfsizligi masalasida rivojlanayotgan davlatlarning imkoniyatlari alohida eʼtiborga loyiq. Moliyaviy resurslari cheklangan mamlakatlar xalqaro narxlarning oshishi, oʻgʻit va yoqilgʻi xarajatlarining koʻpayishi yoki importdagi uzilishlarga tez moslasha olmaydi. Shu sababli xalqaro moliyaviy institutlar va rivojlangan davlatlarning qishloq xoʻjaligi infratuzilmasi, saqlash tizimlari, sugʻorish, logistika va mahalliy ishlab chiqarishni rivojlantirishga yoʻnaltirilgan yordamlarini kuchaytirish maqsadga muvofiq.

Muallif fikricha, oziq-ovqat xavfsizligini taʼminlashning eng samarali yoʻli faqat koʻproq mahsulot ishlab chiqarish emas, balki **barqaror va diversifikatsiyalangan oziq-ovqat tizimini yaratishdir**. Bunda mahalliy ishlab chiqarish, xalqaro savdo, strategik zaxiralar, ijtimoiy himoya va xalqaro hamkorlik bir-birini toʻldirishi kerak. Ayniqsa oziq-ovqat mahsulotlari bilan bir qatorda urugʻlik, oʻgʻit va boshqa qishloq xoʻjaligi resurslari bozorlarining barqarorligi ham xalqaro xavfsizlik siyosatining bir qismiga aylanishi lozim.

5. XULOSA:

Oziq-ovqat xavfsizligi bugungi kunda global xavfsizlikning muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, oziq-ovqat xavfsizligiga tahdidlar birgina ishlab chiqarish yetishmovchiligi bilan bogʻliq emas. Qurolli mojarolar, iqtisodiy

inqirozlar, inflyatsiya, iqlimiy hodisalar, o'g'it va energiya narxlarining oshishi hamda xalqaro savdodagi uzilishlar oziq-ovqat tizimlariga bir vaqtning o'zida ta'sir ko'rsatmoqda. 2024-yilda 673 million kishining ochlik holatida bo'lgani va 2,3 milliardga yaqin aholining o'rtacha yoki og'ir darajadagi oziq-ovqat xavfsizligi muammosiga duch kelgani muammoning global ko'lamini ko'rsatadi [2]. Shu sababli oziq-ovqat xavfsizligini faqat ijtimoiy yoki iqtisodiy masala sifatida emas, balki davlat va xalqaro xavfsizlik siyosatining muhim yo'nalishi sifatida ko'rish lozim. Kelajakda davlatlar oziq-ovqat ishlab chiqarishini rivojlantirish bilan bir qatorda import manbalarini diversifikatsiya qilishi, strategik oziq-ovqat zaxiralarini shakllantirishi, qishloq xo'jaligiga investitsiyalarni oshirishi va xalqaro savdo tizimining barqarorligini qo'llab-quvvatlashi zarur. Xalqaro tashkilotlar esa oziq-ovqat inqirozlarini oldindan aniqlash, rivojlanayotgan mamlakatlarga moliyaviy va texnik yordam ko'rsatish hamda global oziq-ovqat bozorlaridagi keskin tebranishlarning oldini olishga ko'proq e'tibor qaratishi kerak. Oziq-ovqat xavfsizligi insonning asosiy ehtiyojlarini ta'minlash masalasidan tashqari, davlatlarning siyosiy barqarorligi, iqtisodiy mustaqilligi va xalqaro tinchlikka ta'sir qiluvchi strategik omildir. Oziq-ovqat tizimlarining barqarorligi kuchaytirilmas ekan, global xavfsizlikni to'liq ta'minlash ham qiyin bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO). Oziq-ovqat xavfsizligi tushunchasi va uning asosiy yo'nalishlari. Rim.
2. FAO, IFAD, UNICEF, WFP, WHO. Jahonda oziq-ovqat xavfsizligi va ovqatlanish holati – 2025.

3. Barrett C. B. Oziq-ovqat xavfsizligini o'lchash 2010. 327-jild, 5967-son. 825–828-betlar.
4. FAO, WFP va Global oziq-ovqat inqirozlariga qarshi tarmoq. Oziq-ovqat inqirozlari bo'yicha global hisobot –2026
5. FAO. Qishloq xo'jaligi tovarlari bozori holati – 2026: savdo, barqarorlik va oziq-ovqat xavfsizligi.
6. Jahon banki. Oziq-ovqat xavfsizligi bo'yicha yangilangan ma'lumotlar. Vashington, 2026.
7. BMT Savdo va taraqqiyot konferensiyasi (UNCTAD). Energetika va o'g'it ta'minotidagi uzilishlarning oziq-ovqat xavfsizligiga ta'siri. Jeneva, 2026.
8. Martin-Shields C., Stojetz W. Oziq-ovqat xavfsizligi va mojarolar: tadqiqot va siyosat uchun muammolar *World Development*. 2019. 119-jild.
9. Oziq-ovqat xavfsizligi va qurolli mojarolar: mamlakatlar bo'yicha tahlil. FAO qishloq xo'jaligini rivojlantirish bo'yicha tadqiqotlari. 2018.
10. Iqlim o'zgarishi bo'yicha hukumatlararo ekspertlar guruhi (IPCC). Iqlim o'zgarishi – 2022.
11. Jahon savdo tashkiloti (WTO). Oziq-ovqat xavfsizligi va qishloq xo'jaligi savdosi.